

Təhsil Nazirliyi növbəti layihə sənədini ictimai müzakirəyə çıxarır

Təhsil Nazirliyi “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları” sənədinin layihəsini ictimai müzakirəyə təqdim edir.

Sənəd “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nın həyata keçirilməsi ilə bağlı Fəaliyyət Planının müvafiq bəndlərinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə hazırlanıb.

İctimai müzakirədə iştirak etmək istəyənlər Təhsil Nazirliyinin internet saytının “Sənədlər” bölməsində (<http://edu.gov.az/upload/file/layihe-senedi/umumi_tehsilin_dovlet_standartlari.pdf>) həmin sənədlə tanış ola bilərlər.

Rəy, təklif və iradları layihe@edu.gov.az elektron poçtuna göndər-

məklə bildirmək mümkündür.

Təhsil Nazirliyi “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları” sənədinin təkmilləşdirilməsində geniş ictimaiyyəti fəal olmağa dəvət edir.

Layihə

Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları

1. Ümumi müddəalar

1.1. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları (bundan sonra - dövlət standartları) “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa, “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”na əsasən hazırlanmışdır.

- 1.2. Dövlət standartları aşağıdakıları müəyyən edir:
- ümumi təhsilin məzmununu;
 - ümumi təhsilin idarə olunmasını;
 - ümumi təhsilin maddi-texniki və tədris bazasını;
 - ümumi təhsilin infrastrukturunu;
 - ümumi təhsil sistemində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəricilərini;
 - ümumi təhsil sistemində təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsinə.
- 1.3. Dövlət standartları fənlər üzrə məzmun standartları və kurikulumların hazırlanmasında əsas tutulur.
- 1.4. Dövlət standartları 5 il müddətinə qüvvədədir.

2. Ümumi təhsilin məzmunu

- 2.1. Ümumi təhsilin məzmununa dair ümumi tələblər aşağıdakılardır:
- fərdin, dövlətin, cəmiyyətin dövrə uyğun sosial sifarişinin, maraq və tələbatlarının nəzərə alınması;
 - təhsilalanların yaşına, fizioloji-psixoloji xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq, onların əqli, fiziki, mənəvi, estetik inkişafının, müstəqil əmək və təhsil həyatına hazırlanmasının, cəmiyyətin faydalı və məhsuldar üzvünə çevrilməsinin təmin olunması;
 - təhsilalanların zəruri nəzəri və praktik biliklərlə yanaşı, şəxsiyyətin formalaşmasına yönəlmiş həyatı bacarıq və dəyərlərə yiyələnməsinin prioritet hesab edilməsi;
 - ümumi təhsil pilləsində verilmiş biliklərin müstəqil həyatda təhsilalanlar üçün faydalı olmasının təmin edilməsi;
 - istedadın reallaşması və inkişafı üçün etibarlı zəmin yaratması.
- 2.2. Ümumi təhsilin məzmunu milli və ümumbəşəri dəyərləri əks etdirməklə dünyəvilik, nəticəyönümlük, şagirdyönümlük, şəxsiyyətyönümlük, varislik və integrativlik prinsipləri əsasında hazırlanır.
- 2.3. Ümumi təhsilin məzmununa şagirdlərin ümumi inkişafına xidmət etməyən, təbii və təbiiyətə xarakter daşımayan, məzmunu ağırlaşdıran məsələlərin daxil olunması yolverilməzdir.

3. Ümumi təhsilin idarə olunması

- 3.1. Ümumi təhsilin idarə olunması hesabathlıq, məsuliyyətin bölüşdürülməsi və inkişafın monitorinq prinsipləri əsasında həyata keçirilir, müəssisənin fəaliyyətinin düzgün və səmərəli planlaşdırılması idarəetmənin keyfiyyətini təmin edən başlıca şərtlərdən biri hesab olunur.
- 3.1.1. *Hesabatlılıq* - müəssisənin fəaliyyətində iştirak edən hər bir kollektiv üzvünün qarşılıqlı hesabatvermə yolu ilə tapşırılmış iş sahəsində cavabdehliyini və vəzifə məsuliyyətini təmin edir.
- 3.1.2. *Məsuliyyətin bölüşdürülməsi* - idarəetmə prosesində demokratiklik, şəffaflıq və sistemlilik yaratmaqla nəzərdə tutulan tədbirlərin icrasına çevik nəzarət mexanizminin tətbiqinə xidmət göstərir.
- 3.1.3. *Inkişafın monitorinqi* - həyata keçirilən fəaliyyətlərin məqsəduyğunluğunun aşkara çıxarılması, şagird nailiyyətlərinin və pedaqoji işçilərin peşəkərliliyinin dinamikasının izlənilməsi yolu ilə perspektivlərin müəyyənləşdirilməsini, habelə zəruri hallarda idarəetmə sistemində müvafiq dəyişikliklərin aparılmasını təmin edir.
- 3.2. Ümumi təhsilin idarə olunması dövlət-ictimai xarakter daşıyır.
- 3.3. Zəruri təhsil müəssisələrində ali idarəetmə orqanı ictimai əsaslarla fəaliyyət göstərən Pedaqoji Şuradır. Bununla yanaşı, idarəetmədə demokratikliyi və şəffaflığı daha yüksək səviyyədə təmin etmək məqsədilə ümumi təhsil müəssisələrində ictimai əsaslarla özünüidarə orqanları (məktəb şurası, qəyyumlar (həmayəçilər) şurası, metodik şura, valideyn-məktəb assosiasiyası, valideyn komitəsi, uşaq parlamenti və s.) yaradıla bilər.
- 3.4. Ümumi təhsil müəssisəsinə rəhbərliyi qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada təyin edilmiş direktor həyata keçirir.

4. Ümumi təhsilin infrastrukturunu

4.1. Ümumi təhsilin infrastrukturuna daxildir: təhlükəsiz təhsil şəraiti, pedaqoji kadrlarla təminat, təhsil fəaliyyəti üçün zəruri imkanlara malik binalar, yardımçı bina və qurğular, sadə idman meydançası və qurğuları, müvafiq kadrlarla təminat olunmuş tibb, işə obyektləri, kitabxana, rabitə, su, istilik, elektrik sistemləri, internet xidməti.

5. Ümumi təhsilin maddi-texniki və tədris bazası

5.1. Ümumi təhsil müəssisəsinin maddi-texniki və tədris bazasına təchiz olunmuş tədris laboratoriyaları, emalatxanalar, idman və akt zalı, təhsilalan və təhsilverənlər üçün mebel avadanlığı, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, audio-vizual avadanlıqlar, tədris-əyani vəsaitləri, təlimin texniki vəsaitləri, dərslək və elmi-bədii ədəbiyyat fondu daxildir.

6. Ümumi təhsil pilləsində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəriciləri

- 6.1. Ümumi təhsilin həyata keçirildiyi müəssisələrdə işə, bir qayda olaraq, pedaqoji ali təhsilli mütəxəssislər müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq, bilavasitə öz ixtisasları üzrə qəbul olunurlar.
- 6.2. Zəruri hallarda ucaq yaşayış ərazilərində yerləşən ümumi təhsil müəssisələrində pedaqoji orta-ixtisas təhsilli şəxslərin qəbuluna, habelə ixtisaslı pedaqoji kadr çatışmadığı hallarda məzmun və mahiyyət etibarilə yaxın fənlərin müvafiq ixtisas müəllimi tərəfindən tədrisinə yol verilir.
- 6.3. Cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuş təhsilverənlərin pedaqoji fəaliyyəti davam etdirmələri, habelə səhhətinin vəziyyətinə görə, təhsilverənlərin təlim-

təriyə müəssisəsində fəaliyyətdən kənarlaşdırılması müvafiq qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir.

- 6.4. Ümumi təhsil sistemində çalışan təhsilverənlər, əsasən, aşağıdakı keyfiyyət göstəricilərinə malik olmalıdırlar:
- ixtisası üzrə dövrün tələbatına uyğun elmi-nəzəri biliklərə;
 - uşaqlarla həssas ünsiyyətqurma və iş bacarığına;
 - əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərə, pedaqoji etika və mədəniyyətə;
 - əməkdaşlıq, tədqiqatçılıq, özünütəhsil və idarəçilik bacarıqlarına;
 - yaradıcılıq və sağlam rəqabət tələb edən layihələrdə, müsabiqə və innovativ proqramlarda iştirak qabiliyyətinə;
 - öz fəaliyyətini təqdim etmək və qabaqcıl pedaqoji təcrübələrdən bəhrələnmək bacarığına;
 - ədalətlik, məsuliyyətlik, cavabdehlik keyfiyyətlərinə;
 - işlədiyi məktəbdə və ictimaiyyətdə hörmətə və nüfuza.

7. Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsi

7.1. Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsi ümumi təhsilin hər bir səviyyəsi üçün təsdiq olunmuş təhsil proqramları üzrə qazandıqları təlim nailiyyətlərinin səviyyəsi ilə müəyyən edilir.

8. Şagirdlərdə formalaşdırılan dəyər və səriştələr

Dəyərlər	Şagirdlərdə dəyərlərin təşəkkülünə yönəlmis səriştələrin formalaşmasını etivə edən göstəricilər	
	İbtidai təhsil səviyyəsində	Ümumi orta təhsil səviyyəsində
Vətəndaş təfəkkürü Vətəna, dövlətə, xalqa, millətə məhəbbət və sədaqət. Milli iftixar hissi. Ana dilinə, xalqın mədəni irsinə, tarix və mədəniyyətinə, milli-mənəvi dəyərlərinə, bəşəri dəyərlərə hörmət. Əks qüvvələrə qarşı bərhəmçilik.	<ul style="list-style-type: none">- ölkəsinin, yaşadığı bölgənin özlikləri, xalqın adət-ənənələri, milli xüsusiyyətləri, tanınmış nümayəndələri barədə məlumatdır;- ana dilinin ifadə imkanları, xalqın qədim tarixi və mədəniyyəti, “Vətənpərvərlik” məfhumu haqqında təsəvvürlərə malikdir.	<ul style="list-style-type: none">- Vətənin və xalqın tarixi, dövlətçilik ənənələri, iqtisadi potensialı, təbii zənginlikləri, mədəni irsi, görkəmli şəxsiyyətləri, milli-mənəvi dəyərləri, habelə ümumbəşəri dəyərlər haqqında məlumatdır;- ana dilinin zənginliyini, xalqın mədəniyyətini, keçmiş və müasir tarixini, təbiətini, Vətənin nailiyyətlərini və əzədləşməyə hazır olduğunu dərk etməkdir;- Vətəninə qarşı olan əks qüvvələri tanıyır və münasibət bildirir.
Ünsiyyət mədəniyyəti Nüfuz fəaliyyəti. Əməkdaşlıq və birgəfəaliyyət. Xarici dil bacarıqları.	<ul style="list-style-type: none">- dialoqi, monoloji və yazılı nitqdən istifadə edə bilir;- ünsiyyət etikətlərinə, kollektiv fəaliyyətdə iştirak qaydalarına bələddir.- xarici dildə ilkin nitq bacarıqlarına malikdir.	<ul style="list-style-type: none">- təqdim olunmuş mövzu ətrafında və müəyyən hadisə münasibətində danışmaq, çıxış etmək, rəy və mülahizə yürütmək, fikirlərinin ifadəsində yazılı dildən istifadə etmək bacarığı vardır;- kollektiv şəraitdə, komanda daxilində fəaliyyət göstərməyi bacarır;- xarici dildə ünsiyyət qura bilir.
Müstəqillik və demokratiklik Azad fikirlilik və fərqli düşüncə tərzii. Təşəbbüskarlıq. Müstəqil öyrənmə. Hüquqlara hörmət.	<ul style="list-style-type: none">- fikirlərini sərbəst söyləyə, şəxsi rəyini ifadə edə bilir;- məlumat toplamağı və onlardan istifadə etməyi bacarır;- fəaliyyətini mərhələlərlə təşkil sahəsində bacarıqları vardır;- insan hüquqları barədə təsəvvürlərə malikdir.	<ul style="list-style-type: none">- söylədiyi fikirləri, rəy və mülahizələrini əsaslandırmağı bacarır;- əlavə öyrənmək üçün məlumat mənbələrinin təyinatına görə seçə və onları təbiiq edə bilir;- heyati fəaliyyətinin planlaşdırılması üzrə bacarıqlara malikdir;- insan hüquq və əzədləşmənin mahiyyətini dərk etdiyini nümayiş etdirir.
Kreativlik Analiz-sintez. Məntiqi və tənqidi yanaşma tərzii. Tədqiqatçılıq.	<ul style="list-style-type: none">- topladığı faktları müqayisə edə və qruplaşdırmağı bilir;- öyrənmələri və müşahidə etdikləri əsasında öz fikirlərini bildirməyi bacarır.	<ul style="list-style-type: none">- topladığı faktları, müşahidə etdiyi hadisələri sistemləşdirmək və təhlil etmək, ümumiləşdirmək, aparmaq, nəticə çıxarmaq və təklif bildirmək bacarıqları vardır;- təsəvvürlər qoymağı, faktları araşdırmağı, əldə etdiyi nəticələri müqayisə etməyi, qiymətləndirməyi və təqdim etməyi bacarır.
Riyazi və iqtisadi savadlılıq. İKT savadlılığı Riyazi biliklərin həyati problemlərin həllinə təminat yaratması. İqtisadi tefəkkürün formalaşdırılması. İnformasiya mədəniyyətinin təşəkkülü.	<ul style="list-style-type: none">- riyazi anlayışların mahiyyəti barədə təsəvvürlərə, riyazi dildən istifadə və hesablamalar aparmaq bacarığına malikdir;- problem həlli ilə bağlı ehtimalı irsi sürə bilir;- pul vəsaitindən və vaxtdan səmərəli istifadə barədə məlumatdır;- İKT-dən istifadə sahəsində ilkin bacarıqlara malikdir.	<ul style="list-style-type: none">- riyazi biliklərini gündəlik həyatda tətbiq edə, məlumatları riyazi dildə ifadə edə bilir;- problemlərin optimal həlli yollarını müəyyən etmək bacarığına malikdir;- iqtisadi anlayışları, vergiülmə və sığorta xidmətinin, qiymətli kağızların mahiyyəti və əhəmiyyəti barədə məlumatdır, həyati məsələlərə aid iqtisadi layihələr qurmağı, iqtisadi biliklərini tətbiq etməyi bacarır;- sahibkarlıq fəaliyyəti barədə təsəvvürlərə malikdir;- İKT-nin imkanlarından yararlanmağı bilir.
Tolerantlıq Müxtəlif mədəniyyətlərə həssas və dözümlü münasibət.	<ul style="list-style-type: none">- müxtəlif millətlərə, dillərə və dinlərə mənsub insanlara eyni münasibət bəslənməsi barədə məlumatdır.	<ul style="list-style-type: none">- müxtəlif mədəniyyətləri xarakterik cəhətlərinə görə fərqləndirə bilir;- milli, irqi, dini ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyini əsaslandırmağı bacarır.
Estetik və fiziki mədəniyyət Estetik dünyagörüşünün, hissi-emosional bacarıqların formalaşdırılması. Harmonik inkişaf və sağlamlığın mühafizəsi.	<ul style="list-style-type: none">- incəsənət sahəsi haqqında məlumatdır;- ifa və təsvir bacarıqlarına malikdir;- fiziki inkişaf və sağlamlığın qorunması haqqında təsəvvürlərə malikdir;- fiziki hərəkətlərin icrasını normativlərə uyğunlaşdırmağı bilir.	<ul style="list-style-type: none">- incəsənət sahələrinin oxşar və fərqli cəhətləri haqqında məlumatdır;- özünün və digərlərinin ifa, təsvir, tərtib və dizayn bacarıqlarını dəyərləndirə bilir;- musiqi və təsviri sənət nümunələrini mənə və məzmun baxımından izah edə bilir;- fiziki mədəniyyət haqqında biliklərə malikdir;- fiziki inkişafı şərtləndirən hərəkətləri təhlükəsiz icra qaydalarına uyğun icra edir.

9. Ümumi təhsilin səviyyələrində tədris edilən fənlər

9.1. *İbtidai təhsil səviyyəsində:*
“Azərbaycan dili (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), rus dili (tədris rus dilində olan məktəblərdə), gürcü dili (tədris gürcü dilində olan məktəblər-

də), “Azərbaycan dili-dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Xarici dil”, “Riyaziyyat”, “İnformatika”, “Həyat bilgisi”, “Texnologiya”, “Fiziki təbiiyə”, “Musiqi”, “Təsviri incəsənət”.

9.2. *Ümumi orta təhsil səviyyəsində:*
“Azərbaycan dili (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), rus dili (tədris rus dilində olan məktəblərdə), gürcü dili (tədris gürcü dilində olan məktəblərdə), “Azərbaycan dili-dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Ədəbiyyat”, “Xarici dil”, “İkinci xarici dil”, “Riyaziyyat”, “İnformatika”, “Azərbaycan tarixi”, “Ümumi tarix”, “Fizika”, “Kimya”, “Biologiya”, “Coğrafiya”, “Texnologiya”, “Fiziki təbiiyə”, “Çağırışqədərki hazırlıq”, “Musiqi”, “Təsviri incəsənət”.

9.3. *Tam orta təhsil səviyyəsində:*
9.3.1. *Təmayüllü siniflərdə:*
Təmayül fənləri*, tədris dili, “Azərbaycan dili - dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Xarici dil”, “Riyaziyyat”, “Fiziki təbiiyə”, “Çağırışqədərki hazırlıq”.

9.3.2. *Qeyri-təmayül siniflərində:*
“Azərbaycan dili (tədris Azərbaycan dilində olan məktəblərdə), rus dili (tədris rus dilində olan məktəblərdə), gürcü dili (tədris gürcü dilində olan məktəblərdə), “Azərbaycan dili - dövlət dili kimi” (tədris digər dillərdə olan məktəblərdə), “Ədəbiyyat”, “Xarici dil”, “Riyaziyyat”, “Azərbaycan tarixi”, “Ümumi tarix”, “Fizika”, “Kimya”, “Biologiya”, “Coğrafiya”, “Fiziki təbiiyə”, “Çağırışqədərki hazırlıq”.

10. Ümumi təhsilin ibtidai və ümumi orta təhsil səviyyələrində tədris edilən fənlər üzrə ümumi təlim nəticələri

- 10.1. *İbtidai təhsil səviyyəsində:*
10.1.1. Tədris dilləri (Azərbaycan, rus, gürcü) üzrə:
- müvafiq qaydalar əsasında oxuyur;
- oxuduqlarına və dinlədiklərinə münasibət bildirir;
- fikirlərini şifahi və yazılı ifadə edir;
- kiçik həcmli mətnlər qurur;
- nitq etikətlərinə və qaydalarına əməl edir;
- mənbələrdən istifadə edir.
10.1.2. *“Azərbaycan dili - dövlət dili kimi” fənni üzrə:*
- mövcud tələblər daxilində oxuyur və yazır;
- oxuduğu, dinlədiyi və müşahidə etdikləri barədə danışır;
- kiçik mətnlər tərtib edir;
- lüğət vasitəsilə tərcümələr edir.
10.1.3. *“Xarici dil” üzrə:*
- kiçik həcmli mətnləri oxuyur;
- oxuduğu, dinlədiyi və müşahidə etdiyinin məzmununu izah edir;
- öyrəndiklərini şifahi və yazılı ifadə edir;
- lüğət ehtiyatına və müvafiq nitq etikətlərinə uyğun ünsiyyət qurur.
10.1.4. *“Riyaziyyat” fənni üzrə:*
- sifir da daxil olmaqla minliklər dairəsində natural ədədlər üzərində hesab əməllərini yerinə yetirir;
- təyinatına görə kəmiyyətlərdən (uzunluq, sahə, həcm, kütlə, zaman) istifadə edir;
- müstəvi fiqurlar üzərində ölçmə və hesablamalar aparır;
- məlumatları toplayır, onların təhlilini aparır, nəticələrini riyazi modelləşmə ilə ifadə edir;
- həyatı hadisələrlə bağlı ehtimalları bildirir;
- sadə riyazi hesablamalar qurur.
10.1.5. *“İnformatika” fənni üzrə:*
- kompüterdə sadə əməliyyatları icra edir;
- qrafik redaktorda rəsmlər çəkir və onların üzərində müvafiq dəyişikliklər aparır;
- mətn redaktorunda sənəd hazırlığı nümayiş etdirir;
- alqoritmlər qurur və təqdim edir.
10.1.6. *“Həyat bilgisi” fənni üzrə:*
- Vətən tarixi, dövlət rəmzləri, uşaq hüquqları, mənəvi keyfiyyətlər, insanlara və təbiətə münasibət barədə biliklərini təqdim edir;
- cəmiyyət və təbiət hadisələri haqqında məlumat verir;
- məişətdə, gündəlik fəaliyyətdə və fəvqəladə hadisələr zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir;
- iqtisadi bilik və bacarıqlarını təqdim edir.
10.1.7. *“Texnologiya” fənni üzrə:*
- materialları təyinatına görə müəyyən edir;
- müvafiq texnologiyalardan istifadə etməklə məmulatlar hazırlayır;
- məişət xidmətlərini yerinə yetirir;
- fərdi və kollektiv hazırlanan məmulatlara münasibət bildirir;
- texnoloji proseslərlə bağlı təhlükəsizlik və gigiyena qaydalarına əməl edir;
- sadə model və layihələr qurur.
10.1.8. *“Fiziki təbiiyə” fənni üzrə:*
- hərəkət komplekslərini normativlərə uyğun icra edir;
- idman oyunlarını fərqləndirir;
- təhlükəsizlik və orqanizmi möhkəmləndirmək qaydalarını izah edir;
- əməkdaşlıq bacarıqları nümayiş etdirir.
10.1.9. *“Musiqi” fənni üzrə:*
- ifa qaydalarına əməl edir;
- milli musiqi alətlərini fərqləndirir;
- Azərbaycanın görkəmli musiqi xadimlərini və onların məşhur əsərlərini sadalayır.
10.1.10. *“Təsviri incəsənət” fənni üzrə:*
- həyatı görüntüləri praktik yolla təsvir edir;
- əşya və hadisələrin təsvirində uyğun rəng və rəng çalarlarından istifadə edir;
- kompozisiyalar qurur, tərtibat xarakterli işlər yerinə yetirir;
- Azərbaycanın görkəmli incəsənət xadimlərini sadalayır.

* Müvafiq tədris planlarında qeyd olunur.

Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları

← **Əvvəli səh.8**

- 10.2. *Ümumi orta təhsil səviyyəsində:*
 - 10.2.1. *Tədris dilləri (Azərbaycan, rus, gürcü) üzrə:*
 - nitqində dil qaydalarına əməl edir;
 - oxuduğu və dinlədiklərinə münasibətini əsaslandırır;
 - müxtəlif tipdə və formada mətnlər qurur;
 - mövzular üzrə təqdimatlar edir;
 - mənbələrdən öyrəndiklərini təbqi edir.
 - 10.2.2. *“Azərbaycan dili – dövlət dili kimi” fənni üzrə:*
 - oxu və yazı qaydalarına riayət edir;
 - oxuduğu, dinlədiyi və müşahidə etdiklərinin məzmununu izah edir;
 - süjetli mətnlər qurur;
 - tərcümə bacarıqları nümayiş etdirir.
 - 10.2.3. *“Ədəbiyyat” fənni üzrə:*
 - bədii mətnləri hissi-emosional xüsusiyyətlərinə görə ifadəli oxuyur;
 - yazılı və şifahi ədəbiyyatın, ədəbi janrların səciyyəvi cəhətlərini izah edir;
 - bədii əsərlərin təhlili əsasında müqayisə və ümumiləşdirmələr aparır, rəy və mülahizələr irəli sürür;
 - müxtəlif tip və formalı mətnlər üzərində yaradıcı iş aparır;
 - yazılı nitqində məzmunu uyğun üslub müəyyənləşdirir, dil qaydalarına əməl edir, fikirləri üçün münasib təsvir vasitələri seçir;
 - ədəbi simalar və hadisələr haqqında təqdimatlar edir.
 - 10.2.4. *“Xarici dil”lər üzrə:*
 - müxtəlif mətnləri oxuyur;
 - oxuduğu, dinlədiyi və müşahidə etdiklərinə münasibət bildirir;
 - fikirlərini şifahi və yazılı ifadə edir;
 - lüğət nümunələri hazırlayır, kiçik mətnlər tərtib edir;
 - mənbələrdən istifadə edir, sadə mətnləri tərcümə edir;
 - öyrəndiyi dildə ünsiyyət qurur.
 - 10.2.5. *“İkinci xarici dil” üzrə:*
 - mətnləri oxuyur, oxuduğu və dinlədiyinin məzmununu izah edir;
 - müşahidə etdiklərini şifahi şərh edir;
 - şifahi və yazılı mətnlər qurur;
 - mənbələrdən istifadə edir, sadə mətnləri tərcümə edir;
 - lüğət ehtiyatı əsasında ünsiyyət qurur.
 - 10.2.6. *“Riyaziyyat” fənni üzrə:*
 - şifahi və yazılı formada hesablamalar aparır;
 - simvollar vasitəsilə cəbri ifadələr qurur;
 - problem həllində funksional asılıqlardan və onların müxtəlif formada ifadələrindən istifadə edir;
 - müstəvi və fəza fiqurlarının xassələrini təbqi edir, hündəsi qurmalar və ölçmələr aparır;
 - müxtəlif məzmunlu məlumatlar toplayır, onları təhlil edərək sistemləşdirir, nəticələrini riyazi dildə təqdim edir;
 - ehtimal və proqnozlar irəli sürür, mülahizələrini əsaslandırır;
 - alqoritmlər qurur, nəticələrini dəyərləndirir;
 - riyazi çalışmaları tərtib edir.
 - 10.2.7. *“İnformatika” fənni üzrə:*
 - informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə edir;
 - elektron təqdimatlar hazırlayır və təqdim edir;
 - elektron cədvəl və diaqramlar qurur;
 - standart riyazi alqoritmləri təbqi edir, həyati məsələlərin alqoritmik həllini təqdim edir;
 - proqramlaşdırma dillərindən istifadə edir.
 - 10.2.8. *“Azərbaycan tarixi” fənni üzrə:*
 - tarixi hadisələrin mahiyyətini izah edir, onların başvermə səbəblərinə və nəticələrinə münasibət bildirir;
 - tarixi dövrləri fərqləndirir və dünya ölkələrinin müvafiq dövrləri ilə müqayisə etməklə mülahizələrini şərh edir;
 - bəşər mədəniyyətinin inkişafında Azərbaycanın rolu və mövqeyini izah edir;
 - insan hüquqları kontekstində ölkə Konstitusiyasının müddəalarını şərh edir;
 - Azərbaycan tarixinin görkəmli şəxsiyyətləri haqqında təqdimatlar edir.
 - 10.2.9. *“Ümumi tarix” fənni üzrə:*
 - tarixi dövrləri müqayisə edir və dəyərləndirir;
 - ayrı-ayrı dövrləri bəşər mədəniyyətinin inkişafındakı roluna görə fərqləndirir;
 - mənəvi-əxlaqi dəyərlərin formalaşmasında dinlərin rolunu şərh edir.
 - 10.2.10. *“Fizika” fənni üzrə:*
 - təbiət hadisələri ilə fiziki qanunlar arasında səbəb- nəticə əlaqələrini izah edir;
 - fiziki təcrübələr aparır və nəticələrini şərh edir;
 - fiziki kəmiyyətləri təbqi edir;
 - fiziki və təbiət hadisələri haqqında təqdimatlar edir.
 - 10.2.11. *“Kimya” fənni üzrə:*
 - müşahidə və təcrübələr əsasında kimyəvi hadisələrin və maddələrin mahiyyətini izah edir;

LDU-da yeni mərkəz açılıb

Noyabrın 17-də Lənkəran Dövlət Universitetində “HUAWEI Azərbaycan” şirkətinin “Gözəl Azərbaycan” layihəsi çərçivəsində “Elektron–kitabxana” mərkəzinin açılışı olmuşdur. Tədbiri giriş sözü ilə açan LDU–nun elmi işlər üzrə prorektoru vəzifəsini icra edən professor Yədulla Ağazadə universitetdə elektron–kitabxana sisteminin fəaliyyətinə uğurlar diləmişdir.

“HUAWEI Azərbaycan” şirkətinin nümayəndələri Fərhad Rzayev və Orxan Mehdiyev LDU–da “Elektron–kitabxana” mərkəzinin fəaliyyətə başlaması münasibətilə professor–müəllim kollektivini, eləcə də tələbə–gəncləri təbrik etmiş, layihənin məqsəd və vəzifələrini açıqlamışlar. Qeyd edilmişdir ki, LDU “Elektron–kitabxana” mərkəzi “HUAWEI Azərbaycan” şirkətinin dəstəyi ilə kompüter və digər texniki avadanlıqlarla və lazımi ədəbiyyatlarla təmin ediləcəkdir.

Universitetin müəllimləri və tələbələr “HUAWEI Azərbaycan” şirkətinin keçirdiyi müsabiqədə yaxından iştirak etmişlər. Qaliblərə “HUAWEI” şirkətinin istehsalı olan mobil telefon və kitablar hədiyyə edilmişdir.

Mərasimin sonunda “Elektron–kitabxana” mərkəzinin açılışını bildirən qırmızı lent kəsilmişdir.

Müəllim və tələbələr “Elektron–kitabxana” mərkəzi ilə tanış olmuş, xatirə şəkilləri çəkdimişlər.

Hacı Etibar ƏHƏDOV,
LDU–nun Mətbuat xidmətinin rəhbəri

- maddələrin çevrilməsini təbqi və idarə edir;
- ekoloji layihələr hazırlayır və təqdim edir.
- 10.2.12. *“Biologiya” fənni üzrə:*
 - canlı aləmin bir–biri ilə və cansız ələmlə qarşılıqlı əlaqəsini, bioloji proseslərin qanunauyğunluğunu şərh edir;
 - bioloji biliklərini təbqi edir;
 - ətraf aləmin və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı layihələr hazırlayıb təqdim edir.
 - 10.2.13. *“Coğrafiya” fənni üzrə:*
 - coğrafi proseslərin mahiyyətini izah edir;
 - ölkəsinin coğrafi özləlikləri və iqtisadi inkişaf potensialı haqqında məlumatları müqayisələr aparmaqla təqdim edir;
 - kartoqrafik bacarıqlar nümayiş etdirir;
 - coğrafi məlumatlar əsasında hesablamalar aparır, nəticələrini riyazi dildə təqdim edir;
 - iqtisadi səmərəliyə görə layihələr qurur və təqdim edir.
 - 10.2.14. *“Texnologiya” fənni üzrə:*
 - texniki və texnoloji bilikləri, qrafik bacarıqları təbqi edir;
 - layihələr həyata keçirir, dizayn tələblərinə uyğun məmulatlar hazırlayır, hazırlanmış məmulatları dəyərləndirir;
 - məişət mədəniyyəti nümayiş etdirir;
 - becərmə, bəsləmə, tədərük və emal etmə bacarıqları nümayiş etdirir;
 - əmək fəaliyyətini tənzimləyir və idarə edir;
 - iş prosesində təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir, birgəfəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir.
 - 10.2.15. *“Fiziki tərbiyə” fənni üzrə:*
 - hərəkı qabiliyyətlər üzrə normativləri yerinə yetirir;
 - sağlamlığın inkişafı üçün hərəkətlər kompleksı seçir və yerinə yetirir;
 - hərəkı fəaliyyət zamanı təhlükəsizlik qaydalarına və tibbi–gigiyenik tələblərə əməl edir;
 - idman oyunları və görkəmli idmançılar haqqında təqdimatlar edir;
 - əməkdaşlıq və birgəfəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir.
 - 10.2.16. *“Çağırışqədərkı hazırlıq” fənni üzrə:*
 - “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda, Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin nizamnamələrində təsbit edilmiş müddəaları şərh edir;
 - Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri, Vətənin müdafiəsində igidlik və rəşadət göstərmiş qəhrəmanlar haqqında təqdimatlar edir;
 - Hərbi texnika və sursatları fərqləndirir, hərbi sursatlarla təhlükəsiz davranma qaydalarını izah edir;
 - atəş hazırlığı, tibbi yardım, mülki müdafiə, sıra təlimi və topoqrafik bacarıqlara ziyələndiyini nümayiş etdirir.
 - 10.2.17. *“Musiqi” fənni üzrə:*
 - fərdi qaydada, qrup və kollektiv daxilində ifa bacarıqları nümayiş etdirir;
 - musiqi alətlərini və musiqi kollektivlərini fərqləndirir;
 - musiqi əsərlərini janr və melodik xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir;
 - görkəmli musiqi xadimləri və məşhur musiqi əsərləri haqqında təqdimatlar edir.
 - 10.2.18. *“Təsviri incəsənət” fənni üzrə:*
 - həyati görüntüləri real və abstrakt tərzdə təsvir edir;
 - təsviri sənət növlərini fərqləndirir;
 - bədii tərtibat və dizayn bacarıqları nümayiş etdirir;
 - görkəmli təsviri sənət xadimləri və məşhur təsviri sənət əsərləri haqqında təqdimatlar edir.

11. Tam orta təhsil səviyyəsində tədris olunan fənlərin məzmununa verilən ümumi tələblər

11.1. Tam orta təhsil səviyyəsində təhsil aşağıdakı istiqamətlər üzrə təşkil olunur:

11.1.1. Mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq, meyil və maraqları, potensial imkanları nəzərə alınmaqla istedadlı şagirdlər üçün müxtəlif təmayül istiqamətləri üzrə;

11.1.2. Təmayülləşmə təbqi olunmayan istiqamət üzrə.

11.2. Bu və ya digər təmayül istiqamətinə daxil olan təmayül fənlərinin və digər fənlərin məzmunu varislik prinsipi əsasında icbari ümumi orta təhsil səviyyəsi üzrə müvafiq fənn kurikulumlarında təsbit olunmuş ümumi təlim nəticələri mövcud tələbata uyğun inkişaf etdirilməklə müəyyənləşdirilir və mahiyyət etibarı ilə şagirdlərin ali təhsil pilləsində təhsil almaq imkanlarının reallaşmasına yönəldilir.

11.3. Hər bir təmayül fənninin məzmunu şagirdlərin həmin fənn üzrə bilik səviyyəsinin, dünyagörüşünün genişlənməsinə, kommunikativ, idraki, sosial və digər həyati bacarıqların təkmilləşdirilməsinə xidmət edir.

11.4. Təmayülləşmə təbqi olunmayan istiqamət üzrə təşkil edilən tam orta təhsilin məzmunu icbari ümumi orta təhsil səviyyəsini bitirən şagirdlərin əldə etdikləri zəruri bilik və həyati bacarıqların təkmilləşdirilməsinə, onların cəmiyyə-

tə çevik inteqrasiyasına və malik olduqları potensiala uyğun müvafiq peşələrə istiqamətləndirilməsinə xidmət edir.

11.5. Təmayül və qeyri–təmayül istiqamətləri üzrə nümunəvi tədris planlarındakı fənlərin məzmunu müvafiq tədris proqramlarında müəyyən olunur.

12. Ümumi təhsilin təşkilinə verilən ümumi pədaqoji tələblər

12.1. Ümumi təhsil sistemində təlim–tərbiyə prosesinin təşkili öyrədənlərlə öyrənənlər arasında “subyekt–subyekt” prinsipinə uyğun qarşılıqlı əməkdaşlıq əsasında aşağıdakı tələblər nəzərə alınmaqla qurulur:

12.1.1. *pədaqoji prosesin təmliği* – təhsil məqsədlərinin öyrədici, tərbiyəedici və inkişafətdirici xarakter daşması;

12.1.2. *təhsildə bərabər imkanların yaradılması* – müəssisənin təhsil infrastrukturuna uyğun olaraq, təhsilalanlar üçün eyni təlim şəraitinin təmin edilməsi, təhsil prosesinin şagirdlərin meyil–marağı və potensial imkanları nəzərə alınmaqla tənzimlənməsi;

12.1.3. *şagirdyönümlülük* – təhsil fəaliyyətlərinin bilavasitə təhsilalanların mənafeyinin müdafiəsinə, təhsil tələbatlarının ödənilməsinə, istedadlarının reallaşmasına, şəxsiyyətlərinin formalaşmasına yönəldilməsi;

12.1.4. *inkışafyönümlülük* – şagirdlərin təhsil nailiyyətlərinin təhlilindən alınan nəticələr əsasında onların inkişaf perspektivlərini ehtiva edən kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi;

12.1.5. *fəaliyyətin stimullaşdırılması* – təhsil prosesinin səmərəliliyinin artırılması, şagirdlərin təlim marağının yüksəldilməsi üçün onların nailiyyətlərinin izlənilməsi və dəyərləndirilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi;

12.1.6. *dəstəkləyici mühitin yaradılması* – təhsilin keyfiyyət göstəricilərini yaxşılaşdırılması üçün zəruri infrastrukturun, sağam mənəvi–psixoloji mühitin, yaradıcı və təhlükəsiz təhsil şəraitinin təmin edilməsi;

12.1.7. *inklüzivlik* – sosial şəraitindən və sağlamlıq imkanlarından asılı olmayanaraq təhsilin hamı üçün olmasına;

12.1.8. *məktəb–valideyn əlaqələrinin tənzimlənməsi* – təhsil müəssisəsinin idarə edilməsində, təlim–tərbiyə prosesinin təşkili ilə bağlı problemlərin aradan qaldırılmasında, müəssisənin inkişaf perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsində valideynlərin rolunun təmin edilməsi.

13. Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi

13.1. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi təhsil fəaliyyətinin zəruri tərkib hissəsi olaraq ardıcıl və sistemli xarakter daşıyır, təhsilin keyfiyyətinin idarə olunmasına xidmət edir.

13.2. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi şəffaflıq, etibarlılıq, obyektivlik, qarşılıqlı əməkdaşlıq prinsiplərinə əsaslanmaqla təhsilin inkişafına yönəldilir.

13.3. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi aşağıdakı fəaliyyətləri əhatə edir:

13.3.1. şagirdlərin təhsilə münasibətləri, mövcud təlim göstəriciləri, müəllimlərin hazırlıq səviyyəsi, təhsil standartları və kurikulumların məqsəduyğunluğu, tədris resursları ilə təminat, idarəetmənin səmərəliliyi barədə məlumatların toplanıb təhlil edilərək dəyərləndirilməsi;

13.3.2. şagird və müəllimlərin fəaliyyətinin, təhsil proqramlarının icra vəziyyətinin müşahidə olunmasından və nailiyyətlərin qiymətləndirilməsini əks etdirən sənədlərin təhlilindən əldə edilmiş nəticələrə görə müvafiq qərarların qəbul olunması.

13.4. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi məktəbdaxili, milli və beynəlxalq qiymətləndirmə növlərini əhatə edir.

13.5. Məktəbdaxili qiymətləndirmə 3 istiqamət üzrə aparılır:

13.5.1. *Şagird irəliləyişlərinin monitorinqi* formativ və summativ qiymətləndirmə formalarında aparılır. Formativ qiymətləndirmə müəllimin davamlı müşahidələrinə əsaslanır və irəliləyişlərin səviyyəsi izlənilməklə qeydiyyata alınır, zəruri tədbirlər müəyyənləşdirilir.

Summativ qiymətləndirmə kiçik (bəhs və bölmələr üzrə) və böyük (yarmilliklər üzrə) summativlər formasında təbqi olunur. Kiçik summativ qiymətləndirmə müəllim, böyük summativ qiymətləndirmə məktəb rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilir.

13.5.2. *Kurikulum üzrə qiymətləndirmə* şagirdlərin təlim nəticələrinin müvafiq standartlara uyğunluğunu müəyyən etmək məqsədi ilə aparılır.

13.5.3. *Təhsil səviyyələri (ümumi orta və tam orta) üzrə yekun qiymətləndirmə* mərkəzləşmiş qaydada aparılan buraxılış imtahanları formasında keçirilir və məzunlara müvafiq təhsil sənədinin verilməsi ilə başa çatır.

13.6. *Milli qiymətləndirmə* toplanmış məlumatlar əsasında keyfiyyət dəyişikliklərini dəyərləndirmək məqsədi ilə, bir qayda olaraq, 4–5 ildən bir təşkil olunur.

13.7. *Beynəlxalq qiymətləndirmə* şagirdlərin təlim göstəriciləri əsasında ümumi təhsilin mövcud vəziyyəti barədə təsəvvür əldə etmək, problemləri aşkara çıxarıb həlli yollarını müəyyənləşdirmək, digər ölkələrlə müqayisələr aparıb inkişaf perspektivlərini proqnozlaşdırmaq üçün, bir qayda olaraq, 3 ildən bir keçirilir.

“Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz”

Bakıdakı 182 nömrəli tam orta məktəbdə “Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz” mövzusunda tədbir keçirilib.

Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşlərdə şəhid olan qəhrəmanlarımıza həsr olunmuş tədbirdə Dövlət himni ifa olunub,Vətən övdladlarını öziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib. Çıxışına “Bizim əsas işimiz Vətən anlayışının aliliyini, müqəddəsliyini duya bilən, onun yadlara yurd olmasına yol verməyən, daşına, torpağına sahib çıxmağı bacaran, müdafiəsinə sinəsini sipər edə biləcək vətənpərvər gənclər tərbiyə etməkdir” sözləri ilə başlayan məktəbin direktoru Zinyət Tağıyeva bildirib ki, gənc nəslə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsini aşılamaq, həmçinin məktəb şagirdlərinin ordu sıralarında xidmətə hazırlanmasına kömək olduqca vacibdir. Məktəbimizdə vətənpərvərlik mövzusunda tədbirlərin təşkili, “Cəsurlar” və “Şahinlər” hərbi–idman oyunları və inşa yazı müsabiqələrinin keçirilməsi onu göstərir ki, bizim yeniyyətmə və gənclərimiz olduqca vətənpərvərdir.

Milli Məclisin Beynəlxalq münasibətlər şöbəsi, parlamentlararası əməkdaşlıq sektorunun müdiri Aynur Nurəliyeva, Prezidentin fərdi təqaüdcüsü, Qarabağ veteranı Mülətif Hacıyev, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Şahnizə Ağayev, aprel döyüşlərində qəhrəmancasına şəhid olmuş Emin Bağirovun qardaşı Yaqub Bağirov, şəhid Fəxrəddin Qurbanovun atası Seyfəddin Qurbanov və başqaları Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ordu quruculuğu sahəsində həyata keçirilən islahatlardan, dövlətin şəhid ailələrinə göstərdiyi diqqət və qayğıdan danışıblar.

Tədbirdə “Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz” mövzusunda inşa yazı müsabiqəsinə start verilib. Sonra Milli Qəhrəmanlardan bəhs edən film nümayiş olunub. Tədbir şagirdlərin ifasında ədəbi–bədii kompozisiya ilə davam etdirilib.

Rəşad ZİYADOV, *“Azərbaycan müəllimi”*